

8. Макарэвіч, А. М. Вывучэнне твораў беларускай дзіцячай літаратуры: урокі дадатковага чытання і творчыя работы ў V — VI класах / А. М. Макарэвіч // Беларуская мова і літаратура. — 2013. — № 7. — С. 9 — 16.
9. Місько, П. Эрпіды на планеце Зямля / П. Місько [Электронны рэсурс]. — Рэжым доступу: http://knihi.com/Paval_Misko/Erpidy_na_planiecie_Ziamla.html. — Дата доступу: 22.10.2013 г.

Валянціна Дылеўская (Мінск)

АСАБЛІВАСЦІ ВЫВУЧЭННЯ ТВОРЧАСЦІ ТАРАСА ШАЎЧЭНКІ ВА ЎСТАНОВАХ АГУЛЬнай СЯРЭДняй АДУКАЦЫі

Творчасць Тараса Шаўчэнкі вывучаецца ў 9 класе ў раздзеле «Па шляху сінтэзу: сентыменталізм, рамантызм, рэалізм». Рэкамендуецца звярнуць увагу на сувязь яго паэзіі з фальклорам, песеннай творчасцю ўкраінскага народа, глыбокую грамадзянскую, патрыятычную пафас («Думка», «Садок вішнёвы каля хаты»), мастацкую інтэрпрэтацыю падзей беларускай гісторыі ў паэме «Цары». Для самастойнага чытання — «Не грэе сонца на чужыне». На жаль, на гэта адведзена ўсяго адна гадзіна. Наўрад ці можна разлічваць на ґрунтоўны разгляд вызначаных пытанняў.

Пры арганізацыі працы па вывучэнні творчасці Тараса Шаўчэнкі якую б форму ўрока не абраў настаўнік, важна, каб усім яго зместам, строга прадуманымі вучэбнымі сітуацыямі, выкарыстанымі метадамі і прыёмамі ён мог захапіць вучняў жыццём і творчасцю паэта, выклікаў жаданне спазнаць не толькі асобныя старонкі біяграфіі, але і мастацкі свет яго твораў. Віды дзейнасці вучняў: работа з манаграфічнымі працамі, прысвечанымі Тарасу Шаўчэнку, эпіграфам, удзел у рэпрадуктыўнай і эўрыстычнай гутарках, у каментары апераджальных заданняў, выступленне з вуснымі паведамленнямі, выразнае чытанне твораў, удел у паэтычным міні-вернісажы. Вучням патрэбна ведаць асноўныя этапы жыццёвага і творчага шляху Т. Шаўчэнкі, асаблівасці фарміравання светапогляду, ацэнку яго дзейнасці крытыкай і літаратуразнаўствам. Яны павінны ўмець вылучаць у біяграфічным матэрыяле самае істотнае, тлумачыць заканамернасці часу, эпохі, у якую жыў і працаваў Тарас Шаўчэнка, раскрыць адметнасць творчага таленту. Для падрыхтоўкі апераджальнага задання пошукавага характару можна параіць выкарыстаць наступную літаратуру: *Нарысы беларуска-ўкраінскіх літаратурных сувязей / навук. рэд.: М. А. Тычына, У. І. Мархель. — Мінск, 2002; Шамякіна, Т. І., Праскаловіч, В. У. Беларуская літаратура ў 9 класе: вучэб.-метад. дапам. для настаўнікаў. — Мінск, 2012.*

Прыступаючы да вывучэння творчасці Т. Шаўчэнкі, перш за ўсё трэба раскрыць асобу аўтара, своеасаблівасць мастацкага свету, паказаць духоўную, унутраную біяграфію творцы, якая напаяе змест яго твораў, гарманізуе ўсе іх кампаненты, выяўляецца ў мастацкай цэласнасці. Лекцыю настаўніка могуць дапаўняць кароткія інфармацыйныя паведамленні вучняў, якія ўтрымліваюць не толькі летапіс жыцця, але і інтэрпрэтацыю творчасці. Такая форма працы дазволіць данесці да школьнікаў не толькі патрэбную інфармацыю пра жыццёвы і творчы шлях, але стане аглядам навуковай і навукова-папулярнай літарату-

ры па вивучаемым раздзеле. Ва ўмовах мінімальнага праграмнага часу, адведзенага на азнаямленне з жыццём і творчасцю Шаўчэнкі, можна прапанаваць апераджальныя заданні рэпрадуктыўнага і пошукавага характару. Фронтальныя: пазнаёміцца з жыццём і запісаць значныя факты біяграфіі паэта з даведачнай літаратуры (энцыклапедыі, біяграфічнага слоўніка, артыкула падручніка), вылучыць найбольш яркія эпізоды з жыцця паэта, якія дапамогуць лепш зразмець яго творчасць. Індывідуальныя: напісаць (можна і вусна) каменарый да «Аўтапартрэта» Тараса Шаўчэнкі.

Багацце творчай спадчыны вялікага ўкраінскага паэта адкрывае магчымасці да супастаўлення, дазваляе паставіць праблему ўплыву яго творчасці на беларускую паэзію. Мэтазгодным будзе абмеркаванне падрыхтаваных вучнямі паведамленняў. Тэмы могуць наступныя: «Т. Шаўчэнка і Беларусь», «Творы Я. Купалы, прысвечаныя Т. Шаўчэнку (“Памяці Т. Шаўчэнкі”, “Памяці Шаўчэнкі” (1909), паэма “Тарасова доля” (1939)», «Сувязі класіка беларускай літаратуры Я. Купалы з творчасцю вялікага Кабзара». Дарэчы будзе выкарыстанне краязнаўчага матэрыялу. У паведамленні «Т. Шаўчэнка і Беларусь» вучань адзначыць цікавасць Т. Шаўчэнкі да Беларусі, а таксама цікавасць беларусаў да слова Т. Шаўчэнкі, Кансультуючы па гэтай тэме, настаўнік заострыць увагу на тым, што цікавасць Шаўчэнкі да беларусаў невыпадковая. Паэт праяжджаў некалькі разоў праз Беларусь (1829, 1843, 1847 гг.). Асаблівае ўражанне аказала на яго падарожжа восенню 1829 г., калі ён быў прыгонным пана Энгельгардта. Беларусь назаве «краінай жалю і смутку», а ў творы «Музыкант» раскажа аб братнім народзе. Т. Шаўчэнка цікавіўся беларускімі песнямі і нават пад іх уздзеяннем напісаў некаторыя вершы. Меў намер з’ездзіць на Случчыну да свайго сябра, беларускага мастака В. Залескага, з якім пазнаёміўся ў ссылцы. Зварот да такога факта біяграфіі ўкраінскага паэта дазволіць сфарміраваць правільныя чытацкія навыкі.

У наступным паведамленні будзе адзначана, што да 120-годдзя (1934) і 125-годдзя (1939) з дня нараджэння Тараса Шаўчэнкі Янка Купала пераклаў больш за 20 яго вершаў і паэм («Сон», «Думка», «Кацярына», «Гайдамакі», «Тарасова ноч» і інш.). Пераклады садейнічалі знаёмству беларускага чытача з украінскай паэзіяй, узбагацілі беларускую літаратуру новымі мастацкімі каштоўнасцямі. У складзе дэлегацыі беларускіх пісьменнікаў Янка Купала быў на святкаванні 125-годдзя з дня нараджэння Кабзара на Ўкраіне, прачытаў над яго магілай верш «Запаведзь» у сваім перакладзе. Напрыканцы настаўнік паведаміць, як Я. Купала сам характарызаваў уплыў Т. Шаўчэнкі на сваю творчасць: «Як рана я пазнаў Шаўчэнку? Дакладна не памятаю. Ці ўплываў Шаўчэнка на маю творчасць — цяжка сказаць... Магчыма, у некаторых маіх вершах і ёсць адгалоскі яго паэзіі, але ў якіх іменна — не ведаю. Украінскую літаратуру, відаць, я люблю больш, чым якую-небудзь іншую. Я думаю, гэта тлумачыцца аднолькавым сацыяльным і нацыянальным становішчам беларускага і ўкраінскага народаў у мінулым і цяпер. Да таго ж украінская літаратура лепш за іншыя змагла выказаць у мінулым і зараз думы і настроі свайго народа. З украінскіх паэтаў больш за ўсё, безумоўна, люблю Шаўчэнку» [1, с. 458].

Самастойная праца вучняў з разнастайным біяграфічным матэрыялам, з крытычнымі артыкуламі, успамінамі пра пісьменнікаў, апераджальныя заданні, накіраваныя на паглыбленае ўспрыманне праграмага матэрыялу, — ўсё гэта надзвычай важна ў вучэбна-выхаваўчым і моўна-развіццёвым плане. Галоўнае, яны вучацца працаваць творча, выконваюць такія апераджальныя заданні з ахвотай, уносяць у іх элементы навізны, пошуку. Больш таго, праца з літаратурнымі першакрыніцамі, навуковымі і крытычнымі артыкуламі, манаграфіямі, біяграфіямі пісьменнікаў падчас выканання самастойных заданняў павышае цікавасць да прадмета, развівае агульную эстэтычную культуру вучняў.

Літаратура

1. Купала, Я. Поўны збор твораў: у 9 т. / Я. Купала; рэдкал.: С. А. Андраюк [і інш.]. — Мінск: Маст. літ., 1995–2001.
2. Курдзюмова, Т. Ф. Урок в системе уроков / Т. Ф. Курдзюмова // Урок литературы в средней школе / под ред. Т. Ф. Курдзюмовой. — М., 1984. — 120 с.

Майя Пухальская (Минск)

ХРИСТИАНСКИЕ ЦЕННОСТИ В СОДЕРЖАНИИ ХРЕСТОМАТИИ ПО ИСТОРИИ СЛОВЕСТНОСТИ В ГИМНАЗИЯХ И РЕАЛЬНЫХ УЧИЛИЩАХ БЕЛАРУСИ НАЧАЛА XX-ГО ВЕКА (1900–1917 гг.)

В начале XX в. (1900–1917 гг.) в гимназиях и реальных училищах на территории дореволюционной Беларуси содержание предметов гуманитарного цикла (истории, словестности, литературы, русского языка, психологии и пр.) было проникнуто христианскими ценностями. Нравственные проблемы, которые существовали в начале XX в., решались на уровне общественности, педагогической общности и на уровне государства. Поэтому содержание предметов гуманитарного цикла носило нравоучительный и христоцентричный характер (понятие «христоцентричный» Е. Л. Евдокимовой).

Программы по изучению словестности [1] включали разделы и по истории русской словестности. В архивных материалах имеется краткое описание содержания «Исторической хрестоматии по истории русской словестности» [3].

Материалы хрестоматия состоят из нескольких разделов: «Киевская Русь до половины XIII в.», «Период северо-восточной Руси в переходный период от Киева к Москве (XIII–XV вв.)», «Период Московской ... (от XV до XVII в.)», «Культурный перелом в исторической жизни Московской Руси (XVIII в.)». Причем, первый раздел разделен на два подраздела: «Переводная литература киевского периода» и «Самостоятельное русское творчество киевского периода» [3].

Христианские ценности можно проследить при изучении таких тем, как «Евангелие по Остроумовскому списку», «Хождение Богородицы по мукам», «Сказание о Вавилонском царстве». Жизнеописанию религиозных деятелей и сподвижников церкви посвящены темы: «Житие Варлаама и Иоасафара» (пересказ), «Деяние Павла и Феклы» и пр.